

בו והחזירו לרבן גמליאל. (202)

ודנה הגמרא: למה לי למימר "החזירו" לרבן גמליאל, וכי מה אכפת לך מה עשה בו רבי עקיבא אחר שיצאו כולם ידי חובתם?

ומבארין: מלתא אנב אורחיה קא משמע לך: שרבן גמליאל נתן להם את הלולב במתנה על מנת להחזיר, ולא לעולם, וקא משמע לך שדי בזה כדי שיחשב הלולב כשלהם לענין דין "לכם", אלא שמחוייבים לקיים את התנאי ולהחזירו לבסוף לרבן גמליאל. וקא משמע לך, כי מתנה על מנת להחזיר — שמה מתנה.

כי הא דאמר רבא: הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו ויצא בו, אזי, אם החזירו — יצא. אבל אם לא החזירו שלא נתקיים התנאי — לא יצא. ומבואר דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה לענין "לכם". (203)

עוד דנה הגמרא: למה לי למימר שלקחו רבן גמליאל באלף זוז?

ומשנינן: להודיעך כמה מצות חביבות עליה! (204)

את הלולב בקנין גמור לעולם, אלא שהתנה עמו כ"תנאי מלתא אחריתי" שיחזירונו לו. והיינו, שהתנאי אינו הגבלה מהותית בעצם הקנין אלא תנאי צדדי גרידא. אבל אם הקנה לו את הלולב בקנין לזמן, שהגביל את עצם הקנין, הרי הוא כשאל ויאני יוצא בו ידי חובתו. לעומת זאת יש שאמרו שאף קנין לזמן מהני, וראה בהרחבה בילקוט מפרשים.

204. וכתב הרא"ש: ובגמרא חשיב גוזמא על רבן גמליאל שלקחו באלף זוז. ומפשטות דבריו נראה דסבר, שבאמת לא לקחו רבן גמליאל באלף זוז, אלא כיון שלקחו ביותר מכדי דמיו נקטה הגמרא לשון גוזמא אלף זוז. אולם בב"ח תמה מנין למד זאת הרא"ש, הא קיימא לן דאדם מחוייב להוציא מנכסיו לקיום מצוה עד חומש, ורבן גמליאל היה עשיר, ושמה סכום זה היה פחות מחומש נכסיו?!

ועל כן מפרש, דאף הרא"ש אין כוונתו לומר שאין זה הסכום המדויק, אלא "גוזמא" פירושו "רבותא", והיינו שעל פי דין לא היה מחוייב להוציא סכום כה גדול, ואפילו הכי נהג כן מחמת חביבות המצוה.

202. הראשונים דנים, מדוע לא החזיר רבי יהושע את האתרוג לרבן גמליאל, הרי נתנו לו על מנת שיחזיר?

רש"י ותוספות כתבו: "על מנת שיחזירוהו לו נתן להם". והיינו, שכך היתה דעתו של רבן גמליאל מתחילה שיעבירוהו בין כולם ורק לאחר מכן יחזירוהו לו, וכן כתב הרא"ש.

אבל הר"ן הריטב"א ועוד ראשונים למדו ממעשה זה הלכתא גבירתא בדין מתנה על מנת להחזיר — דבכל מתנה על מנת להחזיר יכול המקבל ליתנה לחבירו וחבירו לחבירו, ובלבד שלבסוף תחזור המתנה לבעליה.

בשולחן ערוך סימן תרנח סעיף ה פסק בזה לקולא כשיטת הר"ן והריטב"א, ועיין שם בבאור הלכה שהאריך לדון היאך סתם השולחן ערוך כנגד דעת רש"י ותוספות והרא"ש ולא הזכיר דבריהם כלל.

[הפוסקים דנים היאך הקנו את הלולב זה לזה, הרי אסור ליתן מתנות ביום טוב? וראה בילקוט מפרשים].

203. בגדר דין מתנה על מנת להחזיר נחלקו הראשונים: יש שאמרו, דהיינו דוקא כשהקנה לו